

DRAAMATEATRI LEHT

Vend Antigone,
ema Oidipus →
B-koondis →
Luidrik →

Lähenemine →
Priidu Adlas →
Erakõnelused →
Skalpell →

Sügis 2023

Draamateater

ET SÜDA OLEKS VAPPER JA PEA SELGE

Tiit Ojasoo toob lavale antiikmüütide raskekaallased, rääkimaks sellest, mis juhtus korra, aga mis juhtub kogu aeg.

1. novembril Draamateatri suures saalis esietenduv „Vend Antigone, ema Oidipus“ on Mati Undi töötlus Sophoklese ja Euripidese antiiktragöödiatest. Kuidas jõudsid just selle tekstini?

Eks tekst leitakse ikka läbi vajaduse. Alati rabab üht lavastust lõpetades põletav küsimus, et kuhu edasi? Mõnikord on selge, et tuleb minna kuskile täitsa mujale, vahetada mastaapi, stiili, kõla; teinekord on vajadus jätkata samas suunas. Pärast „Macbethi“ ei tundunud võimalik asuda olmeprobleeme, isiksustevahelisi armuasju või muud taolist lahendama. Pealegi muutub maailm

üha hekilisemaks ja murelikumaks, komöödia siin suuremat enam ei aita, meelt pole vaja mitte lahutada, vaid kinnitada. Antiiktragöödiad on kirjutatud ajal, kui läänemaine kultuur oli veel noor, kui demokraatiat alles leiutati ja samas ei olnud ühiskonda, politesse puutuvad küsimused kauged ja delegeeritavad, vaid igal kodanikul tuligi ise sõtta minna, oma rahaga kultuuri toetada ja seda kõike veel ratsionaalselt põhjendada. Tragöödiad on kirjutatud selleks, et süda oleks vapper ja pea selge. Siit hakkab paistma, miks ma praegu tragöödia juurde jõudsin.

Mati Undi töötlus on muidugi omaette teema. Lühidalt kokku võttes on nii, et antiiktragöödiad lavastatakse Eestis vähe, sest neid lavastatakse vähe, kuna neid lavastatakse vähe. Traditsioon on nii õhuke ja üldine (antiik)kultuuriharidus samuti, et müriaad Vana-Kreeka nimesid, millest igauhega kaasneb kohe ka mitmeid müüdiversioone, see kõik ummistab vaataja vastuvõttukanalid juba esimestel sekunditel. Eestlastena me saame hetkega aru, kui keegi viitab toa mustale laele, aga seda lage vanale kreeklasele seletama hakata... läheks ilmselt keeruliseks. Kui keegi viitab kuningas

Laiose needusele, siis neid, kes teavad, et ta oli neetud, ei ole paraku enamus ja neid, kes teavad, mille eest täpsemalt ta neetud oli – noh, neil on olnud õnne saada hea humanitaarharidus. Samas kuningas Oidipuse loo kontekstis on see teadmine suhteliselt oluline.

Unt geniaalse dramaturgina on võtnud kolm Teeba linna puudutatavat lugu, puhastanud nad suuremalt jaolt sellest, millest keegi niikuinii aru ei saaks (kusjuures Unt oli meie, lihtsurelike vastu küllaltki leebe, uskus meie mõistusesse ja lugemusse), lühendanud ja rookinud välja ka hulga kõmisevat paatost. Traagika on alles jäänud, huumorit on juurde tulnud. Ma oleks püstitull, kui ma ei kasutaks tänuga sellist dramaturgilist ettevalmistust. Undi enda lavastusest on möödas piisavalt palju aega, see tekst lihtsalt nõudis uuesti lavale toomist. Ja siis muidugi see kaar, mille Unt omakorda antiiksete hiiglaste õlgadel seistes kokku veab — Teeba linna asutaja tütardest ja nende lastest kuni Antigone, kes peatab sündimise, kes lõpetab selle seitse inimpõlve kestnud kannatuste loo. Unt püüab muidugi veel kaugemale sirutada, sest Kadmos, Teeba asutaja, sattus Kreekasse ju üldse ainult selle pärast, et ta läks Euroopat otsima (Europet, oma Zeusi poolt rõõvitud öde), kuid loobus, tappis möödaminnes ühe lohe, külvas selle hambad maha, neist kasvasidki talle kodanikud. Lohe oli sõjajumal Arese poeg, Ares ei olnud oma poja mõrvamise üle õnnelik ja need lohehambakodanikud, ega neist ka rahuaarmastavaid tüüpe ei saanud. Ehk siis Unt räägib Euroopa kultuuri sünni ja paraku ka surmaloo.

Unt lõi selle teksti 2000ndate alguses omaenda lavastuse jaoks. Mis on Undi teksti juures sellist, mille puhul tundsid ära, et see klapib just sinu nägemusega, kuidas praegu antiiktragöödiat lavastada?

Noh, eks seal on selliseid 20 aastat vanu nalju ka – viited Heimar Lengile ja Hannes Võrnole, nendest oleme me mõistagi vabanenud. Samas kui vastvõitud kuningas Kreon seab prioriteediks number üks julgeoleku ja ähvardab, et „me laev võib pardal kanda ainult liitlasi“, siis tsiteerib Unt 9/11 järgset USA administratsiooni, kuid need laused ei ole ajaloo edenedes meist kaugemale jäänud, vaid paraku ebameeldivalt palju lähemale nihkunud. Ennustaja Teiresias manitseb „Bakhantides“ pimeduse ja upsakusega loodud kuningas Pentheust, et uus jumal Dionysos „uusi suundi esindab: teatrit, hullust, hämarseisundeid, meesnaist, naismeest, ja jumalinimest ja inimjumalat, ja üldse igasugu kahemõttelisust ja ekstaasi“. Sellist teksti Euripidesel mõistagi ei ole, hämarseisund on Undi lemmikväljend, meesnaised ja naismehed on ühtpidi vanakreeka suurused, teistpidi oli see 20 aastat tagasi kuidagi rohkem üllatav ja innovaatiline, tänapäeval isegi enam mitte. Mulle läheb korda kõige rohkem see inimjumala-jumalinimese nimetamine, meenub kohe Yuval Noah Harari ja tema „Homo Deus“, mis algab umbes nii, et inimkond on ületanud nälja, sõja ja haigused ning jõudnud jumala staatusesse. Üle maailma üha hoogu koguvat barbaarsust tunnistades peab jumalaks olemise üle järele mõtlema...

Nagu igas klassikalises tekstis, on Undigi Teeba-tsükli rõhuasetused ajas veidi nihkunud, kuid see värskus, mille Euripides ja Sophokles oma tekstidesse kinni püüdsid ja mille Unt „eestindas“, see värskus on ikka alles.

Mis puutub konkreetselt lavastatavasse teksti, siis üldjoontes oleme Undi-truud. Kuid ta kirjutas oma versiooni konkreetsetele näitlejatele mõeldes, meie trupp on kaunikesti erinev. Ma olen nimiosad palju rohkem näitlejate vahel laiali jaganud, see on omakorda tinginud ka väikesed kärped ja mitu olulist juurdekirjutust – muidugi mitte minu enda kidurast sulest, vaid armutame samadest allikatest, kust Untki seda tegi.

Unt oli postmodernist, ta viitas ja tsiteeris, vihjas ja võõritas. Mina olen ehk vanamoodsam, ma usun sündmusesse, siin ja praegu olemisse, katarsisses. Haridus mul ju ka selline rakenduslik...

Kõige suuremat inspiratsiooniallikat, mille Unt teksti sisse kirjutas, ta kummalisel kombel ise

ei kasutanud – nimelt on instseneeringus mitmeid löike Hella Wuolijoki „Sõjalaulust“, ta on sinna lisanud „Mehetapja Maie“ laulu ja nii edasi, kuid Vanemuise lavastuses neid ei lauldud, üksnes retsiteeriti. Meil lauldakse, ja see on oluline.

Paar nädalat on Draamateatri maja olnud täis esmapilgul vastandlikke helisid – harfimäng ja regilaul. Spotify’st sellist kombinatsiooni juba ei leia. Kuidas sündis selline heliruum?

Selleks, et kreeka müüdile ligi saada, tuleb kõigepealt tee oma müütideni leida, siin aitab meid regilaul. Ja kui tahta jalad maast lahti saada, on vaja jumalikku instrumenti, milleks siis ei kõlba enam kannel, vaja on harfi.

Harfi soovitas Anne Türrpu ja Annet soovitas Mati Unt läbi oma instseneeringu. Mul õnnestus tänu vanale tutvusele Olari Eltsiga leida Eesti vaat et ühe kää sõrmedel ülesloetavatest harfimängijatest just see õige, Lisanne Rull, keda me oleme prooviperioodil küll pidanud maestro Neeme Järviaga jagama, kuid kes sõna otseses mõttes lummab kogu maja, kui harfi keeled helisema hakkavad.

Mul oli alguses unistus, et lavastus oleks täielikult unplugged, mängitud ilma elektrita. Me isegi katsetasime, kas oleks võimalik gaasilampide valgel etendada, elekter täitsa välja lülitada, kuulata ainult inimese hingeõhuga tehtavaid helisid. Draamateater oli piisavalt lahke, et selline eksperiment teha, paraku selgus, et elav leek sööb päris mehiselt hapnikku, kuigi pilt oli ilus, siis hingamiseks suurt midagi alles ei jäänud. Seega olin sunnitud esialgsest kontseptsioonist paar sammu tsivilisatsiooni poole astuma, aga arvestis ei tule ühtegi heli, kõik on etendajate kopsude ja sõrmede töö. Tragöödia on kehaline kogemus.

Võrreldes teiste Euroopa teatritega lavastatakse Eesti teatrites antiiktragöödiad pigem harva. Millest see on tulnud?

Nagu ma eelpool ütlesin, langeb üksikule lavastusele ja lavastajale liiga suur raskus kõike seletada, tegelda tegelaste tutvustamise ja taustade avamisega.

Teine asi on muidugi see, et eesti teatritele meeldib psühholoogitsemine, hingesügavusi puudutavad põnevad lood. Antiiktragöödia on ju kõike muud. Anne Lilil on üks tore artikkel sellest, mis seda Oidipust ikkagi vaevab ja ta peatub ka Sophoklese näidendil. Sophokles ei kirjutanud lihtsalt müüdist maha, vaid ta lisas midagi põhimõtteliselt uut. See, mida Sophokles maailmas esimesena tegi, oli kosmose ja sootsiumi vahelisele konfliktile isikliku tasandi lisamine. Enne seda oli draamakirjanduses mütoloogiline ja ühiskondlik, polise tasand. Mütoloogiline kandis arusaamist maailmakorrast ehk kuidas maailmas asjad käivad. Ühiskondlik tasand sündis asjaolust, et neid näidendeid kirjutati Ateena linnriigis ja need suhestusid aktiivselt tollaste päevakajaliste teemadega. Aga Sophokles lisas sinna juurde veel ka inimese isikliku tasandi. Oidipus ei ole üdini positiivne kangeline, ta ei ole ka üdini negatiivne kangeline. Ta on inimene oma vigade ja vourustega ja tema kõige suurem tugevus on tegelikult ka kõige suurem nõrkus.

Anne Lill sedastab, et Sophoklese „Kuningas Oidipuse“ väärtus seisneb selles, et me näeme konfliktide mitmepalgelisust, seoste keerukust. Kõik kolm tasandit – mütoloogiline, ühiskondlik ja psühholoogiline ehk isiklik – on korraga esindatud. Mida aeg edasi, seda rohkem kadus kirjandusest mütoloogiline tasand. Ühel hetkel kadus ära ka ühiskondlik, laiem sotsiaalne tasand. Ja see kirjandus, mis räägib, kuidas inimene tunneb ennast nii üksildasena, võõrandununa, on ainult inimesest endast. See ei räägi enam ei ühiskonnast ega kosmosest.

Mulle tundub, et eesti teatris räägime juba pikemat aega järjekindlalt iseendast. Eesti teatrina räägime muidugi eestlasest kui sellisest. Kui huvitav eestlane on, kui raske saatusega ja kui huvitavate probleemidega, eriline ekstaas saabub siis, kui avastame, et mõni muu maailma probleem

on meil ka olemas! Me oleme ju nii kosmopoliitsed! Olen ise ka korduvalt huvitavast Eestist rääkinud, aga nüüd tahaks teha tagasisammu. Proovida rääkida kolmel tasandil korraga.

Kuidas end antiikmüütide halastamatus maailmas siiski kodusemalt tunda?

Miks peaks end seal koduselt, hubaselt tundma? Tragöödia peab tekitama õudu, mis lubab ise paremini elada. Need näidendid kirjutati kaks tuhat viissada aastat tagasi Ateena linnriigis. Kodanikud olid siis ainult need mehed, kes olid vabad ja sünnilt ateenlased, teised olid orjad. Naised avalikus ruumis ei käinud, nad olidki vaid kuduajad, millele Unt korduvalt viitab. See on ikka väga erinev kõigest sellest, millega me praegu harjunud oleme. Aga teistpidi — Antigone tahab oma vaenlase poolel võidelnud venna matta, sest see on ainuõige tegu. Talle öeldakse, et see on seadusega keelatud ja selle eest ootab surm, kuid Antigone jääb enesele kindlaks, sest on olemas asju, mida lihtsalt peab tegema. Antigone öde magab maha õige hetke õige valiku tegemiseks. Ja pärast on juba liiga hilja. Traagiisel kombel selgub, et terve linn peab Antigone valikut õigeks, aga keegi ei julge öelda. See ei tohiks meilegi võõras olla, et on kerge valik ja siis on õige valik.

Mis aga köidab Euroopa lavastajaid antiiktragöödiate juures, et nad ikka ja jälle nende lugude juurde pöörduvad? Mis sind tragöödia või ka laiemalt müüdi puhul kõnetab?

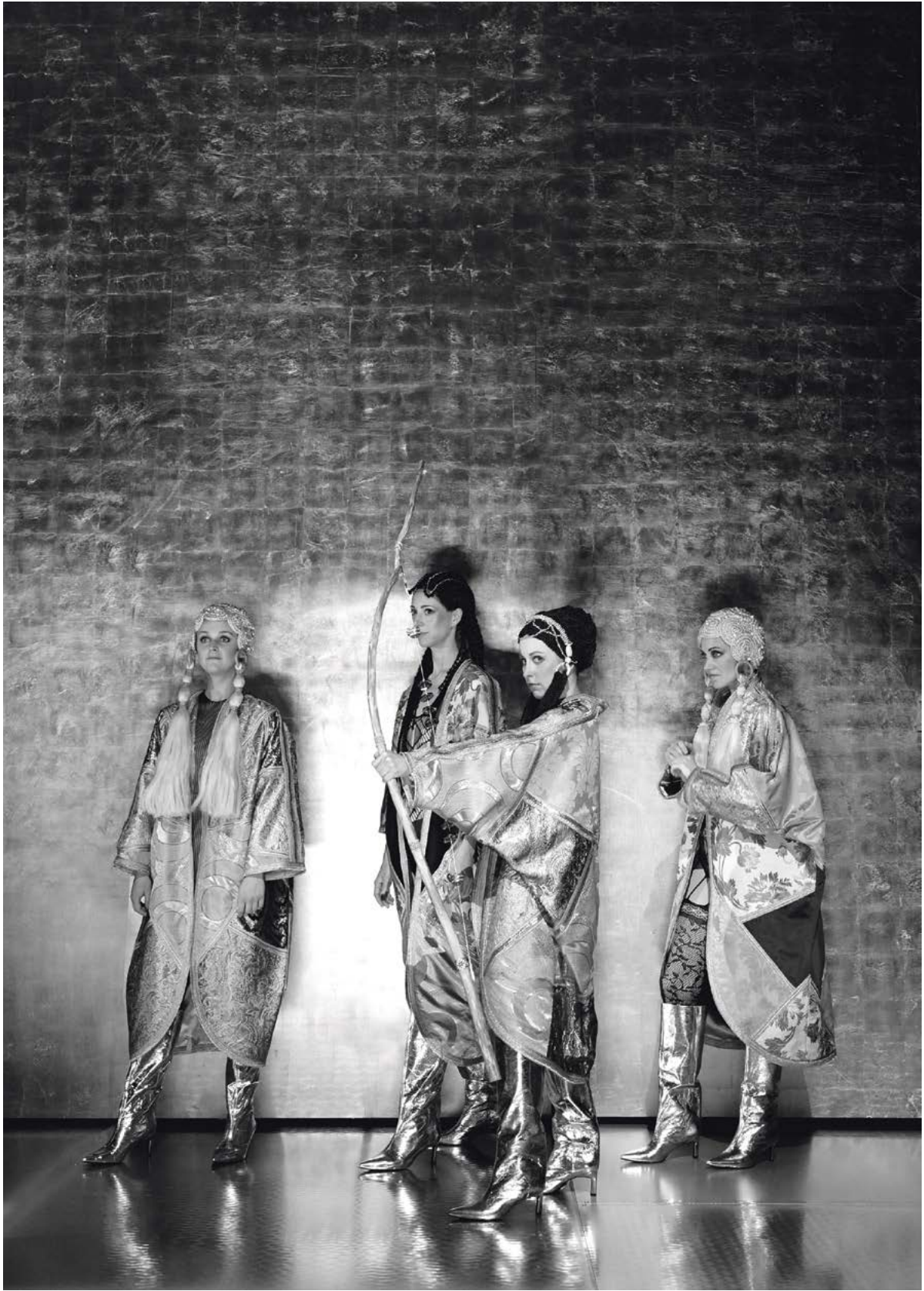
Euroopa lavastajate eest ei oska küll kuidagi kõneleda, vahest tasuks mõelda Euroopa teatripublikule, miks nad ikka ja jälle leiavad tee tragöödiad vaatama?

Lugusid, mida on üldse võimalik rääkida, kuskilt juurde ei tule, inimkonna, ühiskonna ja inimese ees seisvad küsimused on ikka needsamad, nende küsimuste peitmine ühe või teise „uue“ loo glasuuri alla on sageli lihtsalt tüütu. Siis ongi õigem minna antiiki, mitte teha nägu, et ma räägin teile nüüd põneva seiklusloo, mille lõppu te keegi ei tea, vaid ma räägin loo, mille lõppu te teate ja ma ka tean, et te teate, ja selles ühises teadmises me kinnitame, et me elame samas maailmas ja lahendame ikka sama, inimeseks olemise küsimust.

Karen Armstrong, religiooniurija, on öelnud, et müüt räägib sellest, mis juhtus korra, aga mis juhtub kogu aeg. Mis sinu arvates on bakhantide, Antigone ja Oidipuse puhul see, mis „juhtub kogu aeg“?

Ka kõige kõrgem võib kukkuda, ka kõige tugevam võib variseda. „...nüüd, kus näen oma / silmade ees / sind, oo Oidipus, sind ja su / teed, ei või surelikke küll / eal kiita ma õndsaks.“

Kairi Kruus

„Vend Antigone, ema Oidipus“, fotod proovist. Fotod: Andra Seepter.

B-KOONDIS

Spordi-, Kino-, Draamateater

Eesti Draamateater ja Kinoteater moodustasid ühendvõistkonna, et heita aus pilk spordimaailma argipäeva. Lavastus „B-koondis“ uurib, mis saab siis, kui kõik ei lähe nagu „Kalevi“ filmis, mille lõpus on karikad, iseseisvus ja rahva armastus. B-koondise kaela ehivad ainult higi, vaev ja pisarad. Nende moto on *per aspera ad aspera*. Nad ei kurda, vaid aina murravad edasi. Saame lähemalt tuttavaks inimestega, kes võib-olla ei ole kangelased, kuid kindlasti kanged.

4

Nimi

Henrik Kalmet

Kasv

1.94

Roll

Näitleja

Kõige olulisem - millise numbril valite oma särgile?

5 või 13

Sportlikud eeskujud

Mika Häkkinen, Jürgen Klinsmann, Eric Cantona, Roger Federer, Michael Jordan, Marat Safin, Teemu Selänne, Nikola Jokic, Mikko Rantanen.

Elumuutev tsitaat mõnelt teie treenerilt

„Reculer pour mieux sauter“ - mõnikord tasub astuda samm tagasi, et paremini hoogu võtta ja lõpuks kaugemale hüpata.

Suurimad spordisaavutused

U13 korvpall Pariisi meister 2. div

Mis trenni te viieaastase iseenda paneksite?

Tennise

Kõige traumeerivam spordikogemus (füüsiline või emotsionaalne, võib ka olla vaatamisest)

2001 Meistrite Liiga alagrupimäng PSG - Galatasaray. Staadionil minu kõrval sektorist mürdsid türgi fännid maha eraldusaia ja toimus vägivaldne kokkupõrge kahe meeskonna fännide vahel. Mats peatati ja paigale tuli tuua eriuksus olukorda rahustama.

Kuidas pöördud ettevõtjate poole, et nad su isiklikku teatriambitsiooni sponsoreeriks?

Sain sel suvel selle kogemuse ja võin siia igasugu vaimukusi kirjutada, aga reaalsus on üks sõna - alandlikult.

Kuidas vastate vahetult pärast kehva etendust spordi-reporteri küsimusele: „Mille taha seekord jäi?“

Mis siin ikka öelda, et sitalt mängisime ja ega selle fakti eest pole võimalik ühegi eesriide taha peitu pugeda.

Nimi

Ivo Uukivi

Kasv

1.87

Roll

Näitleja

Kõige olulisem - millise numbril valite oma särgile?

M-XL

Sportlikud eeskujud

Georg Lurich, Paul Keres, Raul Rebane

Elumuutev tsitaat mõnelt teie treenerilt

Wu šu treener lõi kolmemeetrise stangega kõhtu.

Suurimad spordisaavutused

Viskasin sõbrale 15 meetri pealt õllepudeli taskusse. Tallinna Riikliku Konservatooriumi ujumisvõistlused 1993 II koht.

Mis trenni te viieaastase iseenda paneksite?

Ujumine, male, uisutamine, wu šu.

Kõige traumeerivam spordikogemus (füüsiline või emotsionaalne, võib ka olla vaatamisest)

Wu šu treener lõi kolmemeetrise kaikaga peaaegu hoiatamata kõhtu.

Kuidas pöördud ettevõtjate poole, et nad su isiklikku teatriambitsiooni sponsoreeriks?

Ei olegi aru saanud, miks reklaampinna ostu sportlase kehal või kultuurikandjal nimetatakse sponsoriuseks – sportlane (või siis vastav vahendaja) rendib sisuliselt oma (tema) kehapiinda ja tegevusvälja ja ta saab selle eest tasu. Reklaamib sponsori tooteid või teenuseid. Vorst vorsti vastu. Miks seda toetamiseks nimetatakse, jääb hämaraks. Tõelised, südamest toetajad, jäävad oma panuse aatelistel kaalutlustel oma rahva (keha)kultuuri elushoidmiseks ja arenguks, ilma logode ja tootepaigutusteta. Vaatamata sellele oleme väga tänulikud sponsorite senise ja ka edaspidise panuse eest Eesti majandusse ja meie koostöö üle reklaamilal nüüd ja edaspidi.

Kuidas vastate vahetult pärast kehva etendust spordi-reporteri küsimusele: „Mille taha seekord jäi?“

Päevad pole vennad, ööd ei ole öed.

Nimi

Tõnis Niinemets

Kasv

1.81

Roll

Näitleja

Kõige olulisem - millise numbril valite oma särgile?

jalgpall - 2, võrkpall - 2 või 7, korvpall - 20, üldiselt sobib 2

Sportlikud eeskujud

Gerd Kanter, Nikola Jokic, Fabio Cannavaro, Dennis Bergkamp, Dennis Rodman, Ole Einar Bjørndalen

Elumuutev tsitaat mõnelt teie treenerilt

Kui sa tahad võistkonnana võita, tuleb ka võistkonnana mängida. Isiklike punkte võid tennisest lugeda.

Suurimad spordisaavutused

Võrkpallis Eesti Meistrivõistluste ja karikavõistluste medalid + rahvusvahelised medalid. Lauatennisest Eesti GP II koht

Mis trenni te viieaastase iseenda paneksite?

Kergejõustik, võrkpall, lauatennis

Kõige traumeerivam spordikogemus (füüsiline või emotsionaalne, võib ka olla vaatamisest)

Võrkpallis 2:0 eduseisust 2:3 kaotused on valusad. Vaadates on valus näha Eesti koondise kaotusi.

Kuidas pöördud ettevõtjate poole, et nad su isiklikku teatriambitsiooni sponsoreeriks?

Küsis neilt, kes on minult teatripiletide küsinud.

Kuidas vastate vahetult pärast kehva etendust spordi-reporteri küsimusele: „Mille taha seekord jäi?“

Kahjuks pole tegu tehnikaspordiga, kus saab süü tehnika peale ajada, siin tuleb ise vastutust kanda.

Paavo Piik, Paul Piik, Henrik Kalmet „B-koondis“

Lavastaja → Paavo Piik
Lavastusdramaturg → Paul Piik
Kunstnik → Nele Sooväli
Helikujundaja → Doris Hallmägi
Valguskujundaja → Priidu Adlas
Videokujundaja → Tauno Makke

Osades → Henrik Kalmet (Kinoteater), Marian Epplik, Ülle Kaljuste, Tõnis Niinemets, Ivo Uukkivi

Esietendus 11. novembril 2023 väikeses saalis.

Nimi

Marian Epplik

Kasv

1.70

Roll

Näitleja

Kõige olulisem - millise numbril valite oma särgile?

5

Sportlikud eeskujud

Kalmet, Niinemets, Modrić

Elumuutev tsitaat mõnelt teie treenerilt

Endale teeme!

Suurimad spordisaavutused

Kutsuti spordilavastusse mängima.

Mis trenni te viieaastase iseenda paneksite?

MMA

Kõige traumeerivam spordikogemus (füüsiline või emotsionaalne, võib ka olla vaatamisest)

Rahvastepall

Kuidas pöördud ettevõtjate poole, et nad su isiklikku teatriambitsiooni sponsoreeriks?

Viisakalt.

Kuidas vastate vahetult pärast kehva etendust spordi-reporteri küsimusele: „Mille taha seekord jäi?“

Lava taha.

5

Nimi

Ülle Kaljuste

Kasv

1.75

Roll

Näitleja

Kõige olulisem - millise numbril valite oma särgile?

7

Sportlikud eeskujud

Tomson, Krikun, Veerpalu

Elumuutev tsitaat mõnelt teie treenerilt

Ei mäleta!

Suurimad spordisaavutused

1.20 kõrguse ületamine neljandas klassis. Tehniline viga koolidevahelisel korvpallivõistlusel 8ndas klassis ja platsilt eemaldamine.

Mis trenni te viieaastase iseenda paneksite?

Tants

Kõige traumeerivam spordikogemus (füüsiline või emotsionaalne, võib ka olla vaatamisest)

Kui tüdrukud uisutasid liuiskudega, siis onu saatis mulle poliste uisud (ehk paksid). Häbi oli!

Kuidas pöördud ettevõtjate poole, et nad su isiklikku teatriambitsiooni sponsoreeriks?

Tervist, mina olen Ülle Kaljuste... kas meil oleks võimalik kohtuda....

Kuidas vastate vahetult pärast kehva etendust spordi-reporteri küsimusele: „Mille taha seekord jäi?“

Halo önn!

Nimi

Paavo Piik

Kasv

183

Roll

Lavastaja

Kõige olulisem - millise numbril valite oma särgile?

19 – lapsest peale lemmiknumber

Sportlikud eeskujud

Pikamaajooksjad Paavo Kivise „12 meest“ raamatust: Herb Elliott, kes oksendas liivadüünide vahel, viituse näoga Emil Zatopek ja Paavo Nurmi, kes käis mitmeteistkilose ranitsaga lumes jooksmas...

Elumuutev tsitaat mõnelt teie treenerilt

Tsitaati pole, aga isa õpetas vastase nõrku kohti jälgima

Suurimad spordisaavutused

35selt Eesti meister squashis

Mis trenni te viieaastase iseenda paneksite?

Ikka tahaks neid asju, mida praegu hästi ei oska, ehk siis ujumisse!

Kõige traumeerivam spordikogemus (füüsiline või emotsionaalne, võib ka olla vaatamisest)

Küünar- ja kodarluu murd jalgpallis suht kohe pärast avavilet, kui mingi tüüp löögi hetkel keha pani. Pole pärast seda enam jalgpalliliigat mänginud.

Kuidas pöördud ettevõtjate poole, et nad su isiklikku teatriambitsiooni sponsoreeriks?

„Annetused Kinoteatrile on tulumaksuvabad...“

Kuidas vastate vahetult pärast kehva etendust spordi-reporteri küsimusele: „Mille taha seekord jäi?“

„Ega päevad pole vennad.“

Nimi

Paul Piik

Kasv

185,75

Roll

Lavastusdramaturg

Kõige olulisem - millise numbril valite oma särgile?

3 või 14. Tegelikult kõik sobib peale 69 ja 88.

Sportlikud eeskujud

Murakami on päris hea sportlik eeskuju. Täna seiks ilmselt juba üle neljakümne joostud maratoni ja sinna kõrvale 15 romaani. Lisaks esseed ja lühijutud.

Elumuutev tsitaat mõnelt teie treenerilt

Ma ei mäleta, kas see oli trenni ajal või võistlustel, aga mul ei tulnud kõige paremini välja. Küsisin siis treenerilt: „Mis ma muutma peaksin?“ Ta vastas mu küsimusele küsimusega: „Aga mis sa ise arvad, mis sa muutma peaksid?“ Meie koostöö lõppes suht ruttu.

Suurimad spordisaavutused

10x Eesti meister squashis, 1x Eesti meister saalihokis, ametlikud mängud Eesti saalihokikoondise ridades.

Mis trenni te viieaastase iseenda paneksite?

Korvpalli või jalgpalli. Siis ma ehk lõpetaks koondisemängude vaatamise ajal ära selle pideva mõtlemise ja unistamise „mis siis, kui...“

Kõige traumeerivam spordikogemus (füüsiline või emotsionaalne, võib ka olla vaatamisest)

Näha pealt, kuidas oma vend saab jalgpalliväljakul näotrauma.

Kuidas pöördud ettevõtjate poole, et nad su isiklikku teatriambitsiooni sponsoreeriks?

Mul on sulle üks ääretult halb investeerimissoovitus, aga vähemalt on sul pärast hea lugu, mida rääkida.

Kuidas vastate vahetult pärast kehva etendust spordi-reporteri küsimusele: „Mille taha seekord jäi?“

Raske öelda. Olin tennisil sel ajal, kui teised proovi tegid.

Taavi Tõnisson.
Foto: Andra Seepter.

6

ELU IME OMA VASTANDLIKKUSES

Kuidas tulla õrnas eas toime üksinduse ja ebakindlusega; kuidas olla maailma suhtes avatud ning vastutustundlik; mis on tõeline ja mis kujutus; kuidas üldse mõtestada oma olemasolu. Niisugustele küsimustele keskendub noorele vaatajale ja kogu perele mõeldud lavastus „Luidrik“. Lavastusest räägib lavastaja Taavi Tõnisson.

Oled oma eelnevate lavastuste „Plekktrummi“ ja „Metamorfoos“ aluseks võtnud väga mitmetasandilised ja keerulisi psühholoogilisi fenomene käsitlevad tekstid. Mis köitis „Luidriku“ aluseks olevas David Almondi romaanis „Skellig“?

Mind paeluvad väga mitmed asjad selle materjali puhul. Üks neist on südameikkus, mis selles on ja millest, mulle tundub, ei saa kunagi küll.

Mõtlen ühe peaosalise Michaeli peale. Ta on äärmuslikus üksinduses teismeline poiss, kes soovib kõigest hingest, et ta ei oleks olukorras, milles hetkel on. Tagantjäreli tunneb ta vastutust, arvates, et tema soov on põhjustanud kogu selle

kaose, mis tema ümber tekib. Siis ta püüab seda kõigiti parandada. See puudutab mind väga.

Ja muidugi, väga lähevad korda ka vastandid: hästi reaalne keskkond ja samas müstilised sündmused või tegelased selles reaalses keskkonnas; evolutsioon ja religioon, mis on omavahel vastandatud. Võib öelda, et autor ehitabki kogu asja üles läbivale opositsioonile: vana ja uus, reaalne ja mittereaalne, religioosne ja evolutsiooniline. See kumab läbi igalt poolt. Ja mulle meeldib väga selle juures, et kumbki pool teise üle ei domineeri. Ehk siis eksisteerida saavad mõlemad pooled — see on sümpaatne.

Oled ka varasemalt sidunud sõnateatrit visuaalse teatrikeelega. Kas ja kuidas aitab niisugune lähenemine loo jutustamise võimalusi avardada?

Mind tavaliselt puudutavad pigem suured lood. Suured lood selles mõttes, et suurte teemadega. Kirjandusteose teatri konteksti toomine nõuab ka seda, et sa leiad selle essentsi või vormi, mis toetab asja mõtet. See on ka üks põhjus, miks mind paelub visuaalne pool ja see, kuidas kõik, mida laval näha saab, on terviku teenistuses. Mulle tundub, et visuaalse suunaga lavastuste loomine annab teatava mänguvabaduse. Ta annab õhu või ruumi ka väga mahukate materjalide puhul. Mõni asi võib jäädagi märgilisena, ilma et seda peaks väga lahti seletama, aga ometigi ta mõjutab lavalt toimuvat. Visuaalne lähenemine aitab lisaks sõnale leida viise, kuidas kirjeldada ja avada, mida tegelased mõtleavad, missugustes konfliktides nad on, millistes oludes nad elavad, hingavad ja toimetavad; mis toimub nende hinges.

Eesti Draamateatri suure lavaga assotsieerub eelkõige sõnateater. Kas tundsid, et niisugune ruum tõi endaga kaasa mingi piirava konteksti?

Eelhoiakuna ei ole seda olnud tunda, vastupidi. Kõik mõtted, mida ma olen teatriga jaganud, on leidnud väga positiivset vastukaja. Pigem on asi selles, et minu jaoks on see esimene kord Draamateatris lavastada. Eks näis, kuidas me omavahel kokku kõlksuma hakkame, sest kindlasti on erinevates teatrites kultuur erinev. Aga see just ongi huvitav. Ja lisaks see sama lavaruum, mis on tohutult atraktiivne, aga mulle samas täiesti uus. Alustades sellest, et siin on näiteks pöördlava, mida mina oma elus lavastajana mitte kunagi pole kasutada saanud.

„Luidrikus“ kordub motiiv, et inimesed tajuvad mingit kõiki läbistavat rütmi või hingust. Kas niisugune ühtesulamise tunne võib tekkida ka näiteks nuku ja näitleja vahel? Oled sa seda tajunud?

Ideaalolukorras, kui oled materjaliga väga hästi kursis ja kui tekib see n-ö inspiratsiooni moment või täiusliku kokkusaamise moment partnerite ja nukuga, siis ma olen seda tajunud küll. Ma ei tea, kui palju on selles müstikat ja kui palju tähelepanu. See tekib pigem läbi ühise hingamise leidmise või ühise eesmärgi teenimise, mitte tänu müstilistele asjadele. Aga sellisel hetkel hakkab nukk tõesti sind aitama, seda ma võin öelda küll.

„Luidrikus“ on üsnagi keerulised teemad: näiteks rasked haigused, surm, üksindus. Need paistavad olevat niisugused inimelu varjuküljed, mille üle arutlemisest lapsi ehk sageli säästa üritatakse. Kuidas sina arvad, millal ja miks peaks inimene hakkama teadvustama näiteks enda ja teiste ajalikkust või psühholoogiliste raskuste paratamatust inimese elus?

Ma olen tegelikult väga seda meelt, et noore vaatajaga saab ja peabki rääkima kõigest. Küsimus on ainult selles, et millisel viisil. Ehk siis minu jaoks ei eksisteeri justkui tabuteemasid. Eriti, kui need teemad on nii suured ja olulised ja millega me puutume elus kokku kogu aeg. Milleks neid teemasid siis peita? Teistpidi ei peaks noort vaatajat aga traumeerima. Teatud

asjadele tuleb läheneda delikaatselt. Ma arvan, et mida avatumad ja ausamad me omal hoolival moel noorte vaatajatega oleme või mida suurema missioonitundega me neile läheneme, seda täisväärtuslikumad, õnnelikumad, fantaasiaküllasemad noored inimesed neist ka sirguvad. Teatri kohta öeldakse ju, et ta on üks võimalus hästi turvalises keskkonnas mängida läbi piirsituatsioone. Noorel vaatajal puudub elukogemus ja filtrid. Sellepärast ongi missioonitunne väga oluline — selles mõttes, et kuidas vaatajani jõuda nii, et sa teda ei purusta, vaid toetad. Elu ei koosne vaid õnnelikust kogemustest ja laps või noor vaataja peab saama kogeda ka valu, hirmu, üksindust, see kõik käib elamise juurde ja aitab meil olla empaatilisem.

Luidriku tegelaskuju puhul tuleb alguses esile tõrksus abi vastuvõtmise suhtes. Hiljem avaldub tema tõeline potentsiaal aga just tänu lavastuse peategelaste Michaeli ja Mina abile. Kas see on universaalne seaduspärarus, et kaaslased aitavad meil kasvada?

Ma arvan küll, et koos me kasvame kindlasti paremini kui üksi. See tugi, eriti teatud vanuses, aga ka üldse, on väga oluline. See keskkond, milles me viibime, need inimesed, kellega me koos oleme. Luidrik on ju täiesti üksi. Tal on kindlasti ka omad põhjused, miks ta eelistabki üksi olla — ta arvab, et polegi paremat ära teeninud. Ka Minal on oma saladus. Ja Michaelil. Selle loo kolm peategelast leiavad viisi, kuidas üksteisele toetudes ja teineteist aidates mingisugusest

Mida avatumad ja ausamad me omal hoolival moel noorte vaatajatega oleme või mida suurema missioonitundega me neile läheneme, seda täisväärtuslikumad, õnnelikumad, fantaasiaküllasemad noored inimesed neist ka sirguvad.

vaakumiseisundist välja murda. Olla maailma suhtes avatud.

Samas ei ole kaaslaste tugi midagi niisugust, mis on iseenesestmõistetavalt alati kättesaadav. Missugused on sinu arvates head viisid üksiolemisest tekkida võiva rõhutusega toime tulemiseks? Kuidas saab inimene ennast ise aidata?

Lihtne on ju öelda, et kui sul on abi vaja, siis pöördu. Seda on palju lihtsam öelda kui teha. Ilmselt väga head retsepti ei olegi. Teistpidi, mida hoolivamad me ise oleme, mida rohkem me lahtiste silmadega enda ümber ringi vaatame ja abivajajat märkame, seda kergemaks me muudame ka selle pöördumise. Ikka tunnustatakse ju neid, kes on edukamad. Need, kes kipuvad hammasrataste vahele jääma, pigem kaovad pildilt ühel hetkel. Sellest on väga raske välja murda. Mida rohkem me ise märkame neid inimesi, kellel on oht hammasrataste vahele sattuda, seda väiksem on nende hammasrataste purustusjõud. Mulle tundub ikkagi, et see on hoolimise, julguse, avatuse ja aususe küsimus.

„Luidrikus“ on esil ka inimese päritolu või loomuse küsimus. Arutletakse, kas oleme evolutsiooni käigus arenenud n-ö loomalikust algest või saab meid pidada tiivad kaotanud jumalikeks olenditeks. Kuivõrd religioossena võib lavastust mõista?

Minu mõte vist ongi selles, et inimese kui sellise eksistents selles üüratult suures universumis on ime ja seda tuleb hoida. See, et me elu eksisteerimist enda jaoks mingil viisil põhjendame, on loomulik. Me peamegi seda tegema — me tahame mõista seda, kes me oleme

ja kust me tuleme. Mõnda inimest aitab religioon, mõnda aga teadus. Küsimus ongi tasakaalus ja mulle meeldib see mõte, et need kaks poolust – religioosne ja evolutsiooniline pool saavad koos eksisteerida. Ka kõige klassikalisemas teaduses taandub avastuste tegemine usule. See uskumise moment jääb alati — see ime.

Kuivõrd aga on religioosne aspekt esiplaanil? „Luidrik“ kindlasti ei ole religioosne lavastus, ta pole religiooniõpetus. Aga see teema on seal kindlasti sees: küsimused sellest, kes Luidrik üldse on, kas ta on päriselt olemas, kui on, siis miks ta siin on, mis tema eesmärk on, miks ta sellises ametus seisus on. Nende teemadega tegeleme.

● Maria Aksiim

David Almond
„Luidrik“

Lavastaja → Taavi Tõnisson (Eesti Noorsooteater)
Dramaturg → Mihkel Seeder (VAT Teater)
Kunstnik → Marion Undusk
Valguskujundaja → Priidu Adlas
Helilooja → Kirill Havanski
Koreograaf → Olga Privis
Tõlkija → Laur Lomper
Osades → Emili Rohumaa, Märten Metsaviir
Kristo Viiding, Markus Luik, Kersti Heinloo, Britta Soll, Jüri Tiidus, Christopher Rajaveer.

Esietendus 9. detsembril 2023 suures saalis.

„Luidriku“ kujunduse makett, autor Marion Undusk.
Foto: Andra Seepter.

7

Põgusad kohtumised kohvikus. Argijuttudest ja mälestuskildudest joonistub välja elutee. Iiri näidend „Lähenemine“ toob lavale kolm keskealist naist, keda mängivad lavakooli XVIII lennu (1994–1998) kursusekaaslased **Hilje Murel, Tiina Taurait**e ja **Harriet Toompere**, lavastab selle kursuse juhendaja **Priit Pedajas**, kes jaanuaris 2024 saab 70-aastaseks.

„Lähenemise“ lavastaja Priit Pedajas oli teie tudengiajal noorem kui teie praegu. Millisena teda lavakoolist mäletate?

Harriet Toompere: Vanem härrasmees, ikkagi habemega ... Tuleb ikka suure üllatusena, et ta oli siis aastatelt nii noor, nelikümmend. Aga noorena vaatadki endast vanemaid sellise pilguga ja imestad, et keegi üldse elab kolmekümneseks.

Hilje Murel: Ma ei mõelnud siis inimeste vanusele. Tundus loomulik, et õpetajad on vanemad.

Millised olid tema tunnid?

HM: Enne erialatundi tegi ta alati ruumile ringi peale. Nagu võttis ruumi endale, siis istus oma kohale, alustas.

Tiina Taurait: Tegi suitsu. Ei mäleta, kas see oli alguses või pigem lõpupoole, kus saime vabalt rääkida, aga mulle meeldis, et ta küsis, millal teatris käisite, mida nägite, kuidas oli. Ta tõi erialatundi sisse väljaspoolset maailma. Kontekst on ju see, et ümberringi tehakse teatrit, me ei ole mingid laborihired kuskil kooliklassis: mis te sellest kõigest näinud olete? Ja ta ei andnud sellele, mis ma rääkisin, hinnangut. Kuulas ära. Oluline oli, et ta ei hakanud su juttu maha tegema, paika panema.

HT: Eksperimentaalseid etüüde ta ei teinud. No mõningaid ikka, aga me asusime kohe esimesel kursusel, nagu temagi oma kursusega, kui Panso neid õpetas, päris näitemängu kallale, kohe „Hamlet“, kohe tööle erinevate tekstidega. Meil ei olnud sellist perioodi, et teeme ainult sõnadeta etüüde, liigume tasapisi. Ei, kohe kõrgdramaturgia.

Mille kohta ta ütles: see on oluline?

HT: Asi peab sündima siin ja praegu. Ärge meeleolutsege. Kui vaatate, siis nähke. Enne ütle ja siis mine liikuma – siiani mõtlen aeg-ajalt sellele. Ärge laske ennast häirida kirjavahemärkidest. Kui meie kursusekaaslane Taavi Teplenkov hiljuti lavastas „Võõraid“, siis ta tuletas sedasama meelde.

TT: Inimene kipub koma välja lugema kui pausi, aga seda pole vaja, me ju ei räägi kirjavahemärkide järgi.

HM: Tehke suurelt! Ärge olge nii korralikud ja ärge sikerdage, vaid mängige suurelt. Kui sa oled ebakindel, siis teed „midagi“, „natukene“. Aga kui teed, siis juba nii, et...

TT: ...et kõik näevad, mida sa mõtlesid!

HM: „Peiarite õhtunäituse“ proovis oli mulle märkus, et lõõ Jasperit suurelt. Ise mõtlesin, et suuremalt enam ei saa!, siis vaatasin vundeost ... kiirustades sipsti. Sain aru, mida “suurelt” tähendab. Laval ruumi ära kasutamine ei paista saalist ebaloomulik.

HT: Ärge žestikuleerige teksti illustreerimiseks, sellest tuleb välja ainult üks „Põdra maja“. Las publikul endal tekib kujutlus. Ja veel: ärge andke tegelasele hinnangut. Las publik teeb seda.

TT: Kas seda mäletate: „Kergelt-kergelt!“?

HT: Jah, ja ka: „Lustiga!“ Veel on meeles, et hea lavastus ühendab võimatud asjad. Ta ise pani

MIS ON SU TEE?

kokku täieliku nalja ja teisalt traagilise, aga see on ju ka elus väga tihti nii.

HM: Ta ütles, et teatritöö kõrvale oleks oluline leida mingi tegevus, et teater ei muutuks ainsaks elus, mis sind haarab. Kursusevend Andero tuletas sel suvel meelde, kuidas ta ütles, et ärge võtke teatris mitte midagi isiklikult. Loomingulises protsessis võib keegi jõuda kitsaskohta ja käituda nii, et sa justkui võiksid võtta seda väga isiklikult, aga ei maksa.

HT: Ei pea midagi eriti tegema ja värvima, vaid lihtsalt usalda teksti, ütle ja tegutse. Kui mees lõhub puid, siis on kõige huvitavam see, miks ta lõhkuma hakkab ja kuidas kirve võtab, mitte et ta puu lõhki lõõb, nagu ta ütles. Mõte on oluline.

Teil seisab ees töö, kus tuleb usaldada üpris vihjelist teksti. Mis on „Lähenemises“ sündmus?

HT: No tõesti, sa küsid seda kuu aega enne proovide algust! Mina olen öudselt halb üksinda näitemängude lugeja. Ei tahagi näidendi kohta enne muljeid jagada, kardan, et ma kinnistan endale midagi liigset. Ma tahan seda avastada koos teiste näitlejatega. Praegu ma isegi ei tea, keda neist kolmest naisest ma mängin!

Kas olete varemgi mänginud sellist vihjavat dramaturgiat?

HM: Ja muidugi – väljaütlematuse meister on ju Madis Kõiv! Ja Harold Pinter.

TT: See oli täiesti pöörane, kuidas me erialatunnis otsisime sündmusi, no ei saa pihta! Pedajas tõi meile näidendi “Kuidas me Moonsundi Vasseliga kreeka pähkleid kauplesime, aga ükski ei tahtnud osta”, lugesime ja proovisime aru saada, mis tseenis üldlõdse toimub. Kaks vanameest lihtsalt ärplevad omavahel ja sa loed ja ragistad ajusid: mida kuradit nad siin teevad? Rääkimata sellest, kus siin veel sündmus on! Lihtsalt ei hammusta läbi, see oli nii keeruline. Lõpetasin kooli, nii et ma ei saanudki aru. Öieti ei osanud seda sõnastada. Tunnetuslikult saad muidugi aru, oot-oot, siit alates midagi muutub.

HM: Pedajaselt sain usalduse lavastaja suhtes. Lavastaja loob atmosfääri ja rütm. Ta õpetas meid ise oma rolli üles ehitama, aga ansamblina tegutsema. Täpselt nagu sa, Harriet, ütled, et praegu ei taha ma „Lähenemist“ juppideks võtta – tahaks minna esimesse proovi ja kuulata kõigepealt Pedajast ja hakata tema mõtete pinnalt koos seda materjali vaatama.

Harriet Toompere, Tiina Taurait, Hilje Murel. Foto: Andra Seepter.

HT: Sa peaksid kuu aega enne proovide algust küsima sündmuse kohta lavastajalt, aga mitte näitlejatelt. Kui näitlejad saavad seda teada enne esietendust, on hästi!

Mis on näitleja „kuu aega enne“?

HT: Oleneb materjalist. Kui on midagi, mida peab juba oskama, tantsunumber või keel või midagi tegevusliikku, või on vaja midagi lugeda, mis puudutab ajaloolisi tegelasi, siis seda võibolla teeks praegu.

hetke kohta? Kui see on hea dramaturgia. Ja minu meelest on. Tundub, et dramaturgia on jõudnud sellesse kohta, kus kohati sähviv ja ülepingutatud asi tuleb kõrvale heita, valida just selline tee ja kirjutada selliseid tükke, ja millegipärast need kõnetavad publikut.

HT: Kirjutatud on dialoogid kohvikulaua taga. Juttudest käivad läbi surmad, sünnid, lahutused, armumised, armastused, lapseootus, vanemate kaotus – tegelikult ju kogu elu. Nagu oleks tohutu sündmuste tulevärk, aga seda ei näidata, vaid see toimub vaatajate peas. Eks need vestlused mingid pihitoolid ju on, nad soovivad oma valusid ühtpidi hoida, aga teistpidi neist ka vabaneda.

Harriet, sa oled pärast lavakooli töötanud kogu aeg Draamateatris, Tiina, sina Von Krahlis, Hilje, sinagi pole väga palju liikunud – Ugala, Vanemuine, Draama. Kas see on näitleja jaoks rohkem otsuse või juhuse asi, jääda pikalt ühte teatrisse?

HT: On olnud ju igasuguseid hetki, näiteks ei ole tööd või ei tea, kas saad üldse hakkama ja kas võiks ära minna. Olen mõelnud jääda paigale. Esiteks on siin kolleegid, niivõrd võimsad näitlejad. Ja siit käib kogu aeg läbi lavastajaid, teisi näitlejaid, siia tuleb nii palju kohale, et ei pea ise ilmingimata liikuma. Jääda paigale ja jääda truuks. Mul on vist selline saatus: olen ainult ühes kohas elanud, ühes kohas õppinud. Ja tööle tulin samale tänavale, kus ma elasin, Pärnu maanteele. Sellised suured plokid. Ja minu õnneks pole mind ka veel ära aetud. Väikesi ärahüppeid suveteatrisse ikka olen endale lubanud.

TT: Olen olnud ühes teatris, kuigi hakkasin viisteist aastat tagasi *freelancer*’iks, ka Von Krahlis töötasin tegelikult mõnda aega vabakutselisena, see andis mulle vabaduse vähemasti mõelda, et võin iga hetk seal ka mitte olla või et võtan vastu asju, mida ma tõesti tahan teha. Andis ka võimaluse teha natukene kaasa NO99-s, põnev oli keskkonda vahetada. Kas see on otsuse küsimus? Minu jaoks oli. Mulle meeldis Von Krahlis, see pakkus just seda, mida mul oli vaja, ja kui see n–õ bändiaeg läbi sai, siis sain selles majas ja nende kolleegidega mingi aja tagant uuesti kohtuda, teha jälle mõttekaaslastega koos. See on minu jaoks oluline. Ja nüüd ... ma ei ole juba väga pikalt midagi teatris teinud, nii et vaatame!

HM: Minu tööelu algusest peale on kogu aeg olnud pakkumisi. Olen kogu aeg liikumises olnud, aga samas sain olla 10 aastat Ugala püsitrupis ja nüüd juba 15 aastat Draamateatris. Oma õpetajaga uuesti kohtuda on kingitus. Mulle väga meeldib see kaar – kuidas ma kooli ajal temast aru sain või ei saanud ja milline on koostöö nüüd, kui olen ise kogenum.

Teil kõigil on olnud teatri kõrval ka teised tegevused.

HT: Karmoškamäng tekkis siis, kui vanem poeg lendas pesast välja, järsku tekkis tühimik, nagu pide kadus ära, et kes ma olen, ja hakkasin uurima oma juuri, eelkõige seto haru, mida ma polnud endale teadvustanud. Jõudsin Setomaale ja siis hakkasin ka karmoškata mängima. Mitte et ennast näitlejana täiustada, ei. Tundus, et jõuan juurtele lähemale läbi muusika või pillimängu. Käsitöö on mul vanematelt, lihtsalt käed sügelevad kogu aeg, ja nii hoiain ka aju toonuses. Midagi uut õppides natukene ka ravin ennast. Kui mõtted lähevad süngemaks, siis see on asi, millega saab hopsti hüpata uude helgusesse, uude suunda.

HM: Minu teatriväline sõpruskond on tugev ja pika ajalooga, väga loominguline. Mul oli vaja teatrit kõrvalt, mis on kollektiivne tegevus, midagi, mida saan teha täitsa üksi. Teha avastusi ja käike, kus tegelaseks olen ainult mina. Kui tahan ennast väljendada, siis on mul valge paber ja värvid, mille saan iga hetk välja võtta ja teha. Ja ei ole kohustust midagi luua. See on ainuke tegevus lisaks teatril, mille juures ma unustan tihti ära söömise ja magamise, ei vaata kella.

TT: See on tõesti üks külg, mis meid kõiki iseloomustab – uudishimu maailma vastu, et kuidas asjad käivad või et tahaks midagi veel rohkem teada saada. Ükskõik kuhu ma siis nina

pistan ja mis sealt leida on. Võib ükskõik mis enesetäienduskoolitusi võtta, minu meelest on oluline, et sa laseks sellel õitseda. See tiivustab ka loominguliselt. See ongi see lust! Läbi uudishimu püsib kuidagi elus: mis veel toimub ilmas?

Kuidas tuli su ellu põllumajandus?

TT: Seal oli vajadus ja huvi koos. Kui oled linnas kasvanud, siis ega sa sellest suurt midagi ei tea. HM: Aga see kirk oli sul juba kooliajal! TT: Siis oli lihtsalt aiapidamine. Aga kui perekonnal on suur maalapp ja sa ei oska sellega midagi peale hakata... Mind oli kogu aeg huvitanud, et kui kõpla rammust väheks jääb, mida

siis peab tegema. Nõukaaegses vaesuses pidi kuidagi hakkama saama ja kõige lihtsam oli midagi ise kasvatada. Seal peenarde vahel ma põhimõtteliselt üles kasvasingi, üks hetk oli see lihtsalt mu pärisosaks saanud. Läksin taimekasvatust õppima ja hiljem tuli sellest ka ettevõtlus.

HT: Mõnikord on teatris väga hea materjal, siis oled laetud ja põnevil. Aga kui ei ole nii põnev, ei saa jalga maha, siis on vaja kuskilt värsket toidet. See on nagu elamise viis.

Kas teater ise ka toidab, kas on huvi vaadata, mis teised teevad?

HM: Isegi järjest rohkem. Kõik oleks nagu ära tehtud, aga kui satud teatris teosele, kus sind üllatatakse, et on veel ja veel variante, nagu värvimaailmas, siis see teeb hästi rõõmsaks.

HT: Kui endal on väga palju etendusi mängida, siis ei jaksa vastu võtta. Tahan minna nii, et olen puhanud ja värske. Käin ka näitlejapõhiselt, mingeid asju vaatan mitu korda.

TT: Mõnikord annan endale aru, et vaatan puht antropoloogilisest huvist. Mis toimub, mis see on? Kui ise oled vahel oma tükiga puntras või kõige segasemas töötapis, siis on hästi lohutav näha: teised ka samas pasas! Ja hästi tihti, eriti viimasel ajal, lähen materjali vaatama. Et mida te tegite näiteks selle klassikalise „Klaasist loomaaiaga“. Mida aeg edasi, seda enam meeldib käia lavastajaid ja režissööre pidi: eelmise tööna tegid selle, aga mis sa siis nüüd tegid, mis on samm edasi. Või tagasi, vahet pole. Mis on su tee?

Soovin teile toitvat tööd „Lähenemise“ lavastusega, kauneid värve, külluslikku mustsõstrasaaki, sütitavaid karmoškalogusid.

HM: Ja magage alati oma öötunnid täis, nagu Pedajas ütles! Arvad küll, et õõ läbi mõtled – aga kvaliteet, mida sa järgmisel päeval magamatuna pakkuda saad, ei ole üldse see, mis sa õõsel välja mõtlesid.

TT: Mäletan seda kontekstis, et ta ütles: kui jamaks läheb, siis kõik algab sellest, et sa ei saa õõsel magada. Kui kellelgi on see mure, tulge minn juurde ja rääkige. Magamisest algab, et saaks uuesti järje peale.

HT: Ta rääkis, et magama jääda on väga lihtne: lähed pikali ja lõdvestad ükshaaval kõik näolihased, eriti otsmikul, ja kui nägu on täiesti lõdvestunud, siis juba magadki.

TT: Ma teen seda – ja ma ei mäletanud, et see tuli Pedajaselt!

Ene Paaver

Mark O’Rowe „Lähenemine“

Lavastaja → Priit Pedajas
Kunstnik → Pille Jänes
Valguskujundaja → Kaido Mikk
Tõlkija → Krista Kaer
Osades → Hilje Murel, Tiina Taurait, Harriet Toompere

Esietendus 20. jaanuaril 2024 väikses saalis

Teatris üles kasvanud **Priidu Adlas** on Eesti teatrimaastiku üks aktiivsemaid praktikuid. Möödunud hooajal jõudis Eestimaa eri nurkades lavale üle paarikümne Priidu valguskujunduse. Igapäevaselt töötab ta Eesti Draamateatri valgusala juhina. Kolm Draamateatri kolleegipreemiat iga siin töötatud aasta eest annavad aga tunnistust sellest, et suur koormus pole Priidut murdnud – lisaks professionaalsusele on ta väga tore inimene.

Sa teed valguskujundusi ja lisaks oled sa ka valgusala juht. Mida täpsemalt teeb valgusala juht?

Julgen väita, et see on nii administratiivne kui ka organisatoorne keskastmejuhi töö. Aeg-ajalt tähendab see, et ma täidan kulleri või varustaja ülesandeid (*naerab*) – käin kõige tavalisemas ehituspoes ja varun näiteks teipi. Teisalt tellin e-poodidest spetsiifilist valgustehnikat või tarvikuid ning suhtlen erinevate tehnikamüüjatega. Mina pean kooskõlastama iga uue lavastuse valgustehnilise lahenduse ning jälgima ka repertuaaris olevate tehnilist käekäiku. Ma pean arvestama küllalisvalguskujundajate soovidega, samas ka meie maja tehnilise võimekuse ja mulle usaldatud eelarvega. Minu osakonnas töötab seitse väga head inimest, ja me peame igal õhtul ära katma kõik saalid. See hoomab nii suurt ja väikest saali kui ka Maalisali ja kammersaali. Lisaks veel kõik väjaspool teatrimaja toimuvad etendused.

Ma tulin Draamateatrisse Hendrik Toompere jr kutsel 2020. aasta sügisel ja mind motiveeris eelkõige soov anda sellele majale valgustehniliselt rahvusteatri (mis me ju oma olemuselt oleme) vääriline sisu. See on peamine, mida ma olen püüdnud siin intensiivselt juba neljandat hooaega ajada – leida Draamateatrisse maailmatasemel lahendused.

Järelikult sa pead olema väga hästi kursis sellega, mis sinu erialal üldse toimub.

See on ka üks põhjus, miks ma hoian ennast pidevalt töös. Väga silmiavav on käia valguskujundusi loomas teistes teatrites ning näha, milliseid vahendeid on endale soetanud kolleegid Estoniast, Vanemuisest, Ugalast (jne), ka suuremates rendifirmades (RGB, Eventech). Innovatsioon levib tegelikult väga kiiresti.

Kui palju üldse on Eestis neid inimesi, kes oskavad su tööd adekvaatselt hinnata ja kellega sa saad sellest sisuliselt rääkida? Isegi lavastajad annavad valgustajatele ju pigem emotsionaalseid märkuseid?

Kui kaks valgustajat kokku juhtuvad, siis juttu jätkub alati kauemaks. Peamiselt ikka need teada-tuntud nimed, kes meie teatrites valguseid kujundavad: Margus Vaigur, Rene Liivamägi, Emil Kallas. Tuleb tunnistada, et (suurest hoiatusest tingituna) ma oma kolleegide töid väga vaatama

SIDUSUSE MEISTER

ei jõua, kuid probleemid, mida igapäevaselt lahendame, on paljuki universaalsed. Eesti teatrites on mitmeid suurepäraseid valgusmeisterid, kes on ka ideaalsed partenerid erinevate ideede “põrgatamisel” ja lahenduste otsismisel.

Valguskujundaja on siis see inimene, kes valguskujunduse välja mõtleb, meister aga see, kes seda igal etendusel maha mängib ja teostab?

Just. See on suur õnnistus, kui sulle satub selline puldioperaator–valgusmeister, kellega saab jagada ja arutada. Ka meie majas on valgusmeisterid, kellelt saab alati arvamust ja n–õ kõrvalpilku paluda. Näiteks minu kunagine kursuseõde ja väga tundliku käekirjaga kujundaja Triin Suvi.

Viljandi Kultuuriakadeemia valguskujunduse eriala taustaga, samas kirklikud iseõppijad, on Ugala üllilahe noor tiim: Sander Paavo, Mari–Riin Paavo, Laura Maria Mäits. Väga entusiastlikud, sisulised, analüütilised, kriitilised. Need inimesed väärikisid palju suuremat tunnustust ja tähelepanu.

Paraku on valgus ühe lavastuse juures selline komponent, mida ei panda üldjuhul tähelegi. Kui see just otseselt ei lähi.

Isegi teatrikritika ei märka üldjuhul seda valdkonda. Aegajalt arvustustes mainitakse, et oli „võluv atmosfäär” või siis märgitakse ära isiklik emotsioon ja viidatakse valguskujundaja renomeele. Sisulist põhjendust või argumentatsiooni pigem ei kohta. Eks lavastuskunstnikutel on teatrist kirjutajatele sarnased etteheited. Mõnes mõttes on ka palju palutud, et keegi oskaks analüüsida, milliseid värvifiltreid ja valgussuundasid on kasutatud. Minu arust on valgus teatris (lisaks atmosfääri loomisele) sarnase funktsiooniga nagu kinos montaaž. Lavastustervik, lugu ise ja selle mõistmine sõltuvad sellest väga palju. Kui me räägime „teatrimaagiast”, siis mulle meeldib mõelda, et tihtipeale just valgus ongi see salapärane „maagia”.

Millised enda tööd sulle kõige enam on meeldinud või millega oled ise väga rahule jäänud?

Publikule jäävad üldjuhul silma julged ja mastaapsed efekvalgused, dünaamika, kontrastsed värvilahendused. Tegelikult saavad endale oluliseks ja armsaks pigem sellised lavastused, kus valgus jääb diskreetselt tahaplaanile ja märkamatuks. Ma arvan, et siin majas on „Meister Solness” väga hea näide oma mastaapse ja ülimalt tehnilise lavakujundusega. See on ideaalne „lõuend”, mille peal katsetada erinevaid koloriite, otsida detaile, mida valgusega

rohkem või vähem esile tuua. Neid nüansse ei pruugi isegi teravama pilguga ja visuaalitundlikum teatriveataja tähele panna. Ma ütleks, et sedalaadi töö on nagu akvarellmaal, mille loomine on ülim nauding, aga tehniliselt paras katsumus. Selline lava ja ruum hakkavad ennast kihtidena avama. Loomulikult tuleb selle kõige juures pöörata tähelepanu ka lavaloo sündmustiku sõlmpunktidele, et olulisim saaks täpsed rõhuasetused.

Väga inspireeriv on töötada n–õ leitud ruumides. Mõni vana mahajäetud interjäär oma naturaalse ajahambast puretud koloriidi ja reljeefidega töötab valguses pea alati tunduvalt paremini kui mis iganes ülevõõbatud või prinditud tehismaterjal. Näidetena võin tuua Saueaugu Teatritalu, Kernu mõisa küüni, Tapa vana vaksalihoone või Katariina Kiriku Tallinna vanalinnas. Rõhutades valgusega loomulikke materjale (paekivi, maakivi, halliks kulunud puit jne), võib see anda kogu lavaloole hoopis tugevama tähendusvälja. Võib ka muidugi liialt domineerima hakata ning mõjuda loo kontekstis eksitavalt ja isegi häirivalt. Lõppkokkuvõttes peab see kõik olema ikka terviku teenistuses.

Valguskujundaja töö juures on minu arvates väga põnev ka see aspekt, et sa liitud tavaliselt lavastusprotsessidega üsna hilises faasis – siis kui proovisaalist on jõutud lavale ning esietenduse hirm ja pinge juba maksimumi lähedal.

On ette tulnud, et kutsutakse juba varem proovidesse, näiteks neli nädalat enne esietendust. Ausalt öeldes olen ma pärast nelja nädalat üsna tüdinenud sellest loost (*naerab*). Ma olen üsna kärsitu ja puhtalt oma töö seisukohast seda nelja nädalat ei vaja. Mulle on oluline näha skemaatilist tervikut, et saaksin hakata valgusega tööle. Kahenädalased protsessid mulle meeldivad ning on optimaalsed. Selle aja jooksul säilitab materjal minu jaoks veel laetuse ja põnevuse.

Üldjuhul leiavad just viimase kahe nädala sees aset need n–õ teatriimed, kus „munast hakkab midagi kooruma”. Kui on näha, et kogu meeskonna jõupingutused, veri, higi ja pisarad hakkavad

vilja kandma. See emotsioon on sõltuvust tekitav. Vahel juhtub see alles viimastes peaproovides või isegi esietendusel. Aga need on need hetked, mis mind hoiavad teatri juures. Üks eesti lavastaja on nimetanud teatritegemist omamoodi teraapiaks, just seda protsessis olekut. Ilmselt võin sama väita.

See on see ilus pool peaproovide perioodist. Samal ajal on selleks hetkeks kuhjunud ka väsimus, konfliktid ja kõik muu, mis stressiga kaasas käib. Mis tunne sul on neutraalselt positsioonilt sekkuda ja seda kõike ikka ja jälle kõrvalt näha?

Priidu Adlas.
Foto: Andra Seepter

Päris lahe tegelikult (*naerab*). Seal saab ikka mõnda aega vaadata ja mõistatada, et mis ja kelle vahel kahe kuuga täpsemalt juhtunud on. Näed sümpaatiad, antipaatiad. Valguskujundajana, saali poole peal toimetades, on see meeskonnasisene suhete ja emotsioonide tervikpilt mul pidevalt ees. Jällegi, väga paeluv detail selle ameti juures. Ka iroonilises mõttes...

Sa oled juba nii palju näinud ja tei–nad, samal ajal töötad tihti noorte alles alustavate lavastajatega. Kui palju sul on kihk lavastusprotsesse suunata? Kui palju annad nõu?

Eelkõige ma üritan mitte olla lisapingeallikas. Kui lavastusprotsess on takerdunud või ummikusse jooksnud, tundub mulle mõistlikum püüda ise „edasi ujuda”. Viiteid ja vahendeid selleks ikka leiab. Kas siis lava- või muusikalisest kujundusest jne. Kui suurem pinge on juba maas, siis saab juba n–õ tasandustööd teha, ülejäänud tervikut silmas pidades.

Ma tulen lavastuse juurde ikkagi oma rolli looma ja selleks on valgus. Ma võtan seda kui süsteemi loomist või korrastamist. Erinevatest pusletükkidest (süžee ja selles viidatud valgussituatsioonid, lavakujundus, misanstseen, valgustehnilised võimalused jne) peab saama kokku tervikpilt. See on eelkõige struktuuri loomine, milleks on valguspiltide kronoloogiline rida laval (ja valguspuldis). Mul on kasutada teatav kogus prožektoreid, millega on tarvis samamoodi vaatajale lugu ära rääkida. Nagu juba öeldud, siis valgus on nagu montaaž filmi puhul. Mul on n–õ toores materjal ees ja ma saan hakata valima (loomulikult koostööd ülejäänud loomemeeskonnaga), mida ma siit näitan või mitte. Millised sündmused või tegevused asetuvad tagaplaanile ja vastupidi. Kuhu juhtida fookust jne.

Nii et mõni „mitte nii hea stseen” toimub kottpimedas?

Absoluutselt. Seda nimetatakse miinusvõtteks. Valguskujunduse teoorias on see täitsa olemas ja eraldi välja toodud kui üks kümnest valguskujunduse põhiülesandest. Viimane, kümnnes valguskujunduse ülesanne, ongi „sisulise tühjuse varjamine”.

Sa oled teinud töid kõigis Eesti suuremates teatrites, lisaks kõikvõimalikud projektid jne. Vahepeal on tunne, et Kristjan Suits teeb Eestis kõik lavakujundused ja sina kõik valguskujundused. Mõnes mõttes oled sina kõige õigem inimene, kellelt küsida, mis seisus siis Eesti teater praegu on.

Väga head ajad on. Teatrit on väga palju ning žanriline mitmekesisus on meeletu. Mõnes mõttes isegi hoomamatu, kui palju teatrit Eestis tehakse ja kui erinevatele maitsetele. Isegi „suvelavastus” võib kujutada endast mis iganes laadis teatrit. Žanrilise paljususe tõttu ongi mõnda üldist tendentsi väga raske välja tuua.

Rääkides aga Draamateatrist, siis mul on tunne, et me elame praegu laineharjal. Minu arvates on meil suurepärase repertuaar, väga tugev trupp, juba on näha ka mingid tööd, mida põnevusega tulevikus oodata. See on ju vana tõde, et kunstilist õnnestumist (ja ebaõnnestumist) on teatris tajuda meeskonna igal tasandil. Olgu selleks siis peanäitejuht või pileetöör. Kui sünnib hea lavastus, siis on ka maja atmosfäär täiesti teine. Teatrikollektiiv on nagu võimendi, selles võimendub sarnaselt positiivsusele ka kõik negatiivne.

Sa veedad väga palju aega autos. Ma tean, et muusika on üldse sulle väga oluline. Kas sa annaksid palun veel viimase asjana ühe muusika ja ühe podcast'i soovituset?

Viimaseid uudiseid lugedes oleks ilmselt paslik öelda, et „käed eemale Raadio2 õhtusest võõndist”, kuna kirkliku „murtud rütmide” austajana asuvad mitmed minu lemmikud just seal. Saated „Trammi ja bussi klassika”, „Tjuun In” ja „Sound In Noise”. Iganädalases pleilistis on veel „Samost ja Aaspõllu”, „Keskpäevatund”, „Olukorrast riigis” ja „Rahva teenrid”. Erialastest jutusaadetest püüan ikka „Light Talki” *podcast*’i kuulata.

Mehis Pihla

Ingmar Bergmani autobiograafiliste viidetega perekonnadraama kutsub lähedasi ära kuulama ja mõistma ka siis, kui see tundub esialgu võimatu.

Skandinaavia psühholoogiliste peredraamade suurkuju Ingmar Bergmani loomingut loetakse võrdväärseks oluliseks nii kinos, teatris kui ka raamatukaante vahel. Eesti Draamateatris on Bergmani loomingust lavastatud „Saraband” (2017, lavastaja Peeter Raudsepp), „Sügissonaat” (2008, Priit Pedajas) ja „Stseenid ühest abielust” (1997, Peeter Raudsepp). „Erakõnelused” lahkab valusa aususega keerukaid peresuhteid. Tegevus leiab aset 1920. aastate Rootsis, kuid teose traagilisus ja õrnus on äärmiselt inimlik ja mõjub ajatult värskena. Nagu suures osas Bergmani loomingus, on selleski teoses autobiograafilisi sugemeid. Pastoriproua Anna ja tema ettearvamatu mehe Henriku niigi armastuseta abiellu tulevad nähtavale mõrad, kui Anna alustab afääri endast noorema teoloogiatudengi Tomasega. Kuigi armulugu pakub Annale rõõmu ja naudingut, toob see endaga süütunde. Olukorraga toimetulemiseks ja lohutuse leidmiseks peab Anna maha rea vestlusi oma lähedastega.

MAITSTA VALU RÕÕMU TAGA

Bergman esitab erakordse täpsusega naise psühholoogilisi valikukohti ja eksistentsiaalseid dilemmasid. Kuidas on õige talitada, kui lisaks iseendale tuleb valiku tegemisel arvestada ka laste, religiooni ja ühiskonna ootustega? Anna kõigub rõõmu ja süütunde, usu ja kahtluse, mässu ja moraalse segaduse vahel.

Bergman uurib selleski teoses oma loomingut läbivaid teemasid: Anna hingesegaduste kaudu näeme küsimusi üksindusest, jumalaotsingutest, patust ja sellest pääsemisest ning vabast tahtest. Mida õieti tähendab uskuda Armastuse Jumalat? Anna: „Õeldakse ju, et armastus on pime, aga see pole üldse nii – armastus on terava nägemise ja kuulmisega. Armastus näeb ja kuuleb rohkem, kui tahetakse näha ja kuulda.”

„Erakõnelused” (ilmunud Loomingu Raamatukogus 1998. a) on viimane osa Bergmani vanemate abielul põhinevast triloogiast. Esimene osa „Hea tahe” keskendub autori ema ja isa kohtumisele ja kooselu keerdkäikudele. Teine

osa „Pühapäevalapsed” vaatleb Bergmani suhet isaga ja põhineb ühe palava lapsepõlvesuve mälestustel.

● **Hanna Marrandi**

Ingmar Bergman
„**Erakõnelused**”

Lavastaja → Madis Kalmet
Dramatiseerija → Priit Põldma
Kunstnik → Arthur Arula
Valguskujundaja → Priidu Adlas
Helikujundaja → Lauri Kaldoja
Tõlkinud → Ülev Aaloe
Osades → Riina Maidre, Kristo Viiding,
Guido Kangur, Märten Metsaviir, Viire Valdma

Esietendus 22. veebruaril 2024 väikses saalis.

12 **Andres Puustusmaa ja Mait Malmsten** mängivad vendi, kes ühel teravaks kiskuval ööl klaarivad oma suhteid, pööreldes väljamõeldiste, mälestuste, soovide, viha ja kokkukuuluvustunde virvarris.

Antoine Rault’ näidend „Skalpell” („Au scalpel”) jõudis Draamateatrisse tänu meie pikaaegsele heale koostööpartnerile tõlkija Margus Alverile, kes on sageli soovitanud ja tõlkinud erinevatest keeltest näidendeid, mille lavastused on teda ennast paelunud. 23. juulil 2022. aastal nägi ta „Skalpelli” algupärandi esmalavastust Avignoni teatrifestivali off-programmis Théâtre des Gémeaux’s. Lavastus meeldis talle nõnda, et ta läks seda veel kaks korda vaatama, peatselt muretses näidendi teksti ning tõlkis selle paari päevaga eesti keelde ja pakkus Draamateatrile välja.

Näidendis kohtuvad ühel äreval ööl kaks keskealist venda, edukas kirurg ja oma eluga parasjagu heitlikumas seisus olev fotograaf. Nad elavad erinevat elu, erinevad ka iseloomult ning ei ole ammu teineteisega kohtunud, nüüd aga... on nende vahel üks naine. Ja tuleb välja, et väga palju muudki, mälestused ja vastasseisud ulatuvad lapsepõlveni välja, ja sel nugateravaks kiskuval ööl kerkivad esile nii unustatud või vaikumisse peidetud vastasseisud kui ka vendi vääramatult siduvad tunded ja sündmused. Autor on näidendi pühendanud Kainile ja Aabelile.

Lavastaja ja näitleja Andres Puustusmaa: „Publikul pole ainsatki võimalust kontrollida,

kas vennad räägivad tõtt. Kas nad valetavad? Kas neist üks valetab? Või valetavad mõlemad? Ja kas nad valetavad ka siis, kui nad ütlevad, et nad teineteisele valetasid. Meid huvitab üks varjatud teema ses loos. Kas me suudame enesest ausalt välja tirida selle, mis on inimeseks olemisel vajalik. Me oleme küünilised, õelad, vaimukad, tatised, viisakad, banaalsed, hädised, sitked, kiimased, piisavalt haritud, aga me ei julge tunnistada üht...”

Andres Puustusmaa oli esimesest pilgust võlutud sellest värskest prantsuse näidendist (2022) ja soovis seda Draamateatris lavastada. Ta kutsus kahemehetükki koos endaga mängima Mait Malmsteni, hea sõbra ja lavakooli kursusevenna (lõpetasid 1994. aastal 16. lennu). Andres Puustusmaa: „Me oleme Maiduga üle 30 aasta sõbrad, kursusekaaslased – ja oleme koos mänginud ehk vaid kooliajal, aga mitte kunagi hiljem. Tõsi, oleme küll mõlemad osalenud samas lavastuses, aga ühiseid stseene pole meil siiski olnud. Me oleme ammu soovinud teatrilaval midagi koos teha. Ja ju siis on meil omavahel vaja mõni asi ära klaarida. Selleks on lava ideaalne koht.”

Prantsuse romaanikirjanik ja dramaturg Antoine Rault (s 1965) hakkas kirjutama väga noorelt. Tema esiknäidend „Deianeira ehk Heraklese naine” („Déjanire, ou la femme d’Hercule”) lavastati kuuldemänguna Prantsusmaa riiklikus raadiojaamas France Culture, kui ta oli vaid 20-aastane. Esimese

näidendi lavale jõudes oli ta vaid 23-aastane („Esimene pea” („La Première tête”), mis käsitleb Louis XVI viimast elupäeva). Hariduselt on ta filoloog ja on lisaks lõpetanud ka Pariisi Poliitikateaduste Instituudi. Ta on töötanud ajakirjanduses ja avalikes suhetes, seda nii erasektoris kui ka tipp-poliitikas. Tema näidendeid on tõlgitud paljudesse keeltesse ning ta on oma loominguga võitnud rohkesti tunnustust: 2006. aastal pälvis maineka Prantsuse Akadeemia *grand prix*’ tema näidend „Tuutor” („Le Caïman”) filosoof Louis Althusserist. Samuti on ta olnud mitmeid kordi nomineeritud Molière’i auhinnale, Prantsuse teatri aastaauhinnale, parima näitekirjaniku kategoorias.

● **Ene Paaver**

Antoine Rault
„**Skalpell**”

Lavastaja, muusikaline ja videokujundaja → Andres Puustusmaa
Kunstnik → Ervin Õunapuu
Valguskujundaja → Triin Suvi
Tõlkinud → Margus Alver
Osades → Mait Malmsten, Andres Puustusmaa

Esietendus 10. veebruaril 2024 Maalisaaalis

Toimetajad → Kairi Kruus, Ene Paaver, Mehis Pihla
Kujundaja → Andra Seepter
Kaanel Hilje Murel, lavastus „Vend Antigone, ema Oidipus”.
Foto: Andra Seepter

Eesti Draamateater, leht nr 26
ISSN 1736-7247
tel 683 1404
info@draamateater.ee
Pärnu mnt 5 10148 Tallinn
draamateater.ee